COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAŢIONALĂ DE APĂRARE
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 8 (XX)
Iunie 2004

IMPACTUL VULNERABILITĂŢILOR, RISCURILOR ŞI AMENINŢĂRILOR ECONOMICE ASUPRA MEDIULUI NAŢIONAL DE SECURITATE

General de brigadă dr. Traian PIGUI

C O N C L U Z I I

- Mediul de securitate naţional este rezultanta interacţiunii şi interdependenţei componentelor sale (economică, militară, socială, politică, informaţională, culturală, diplomatică şi ecologică). El se poate afla într-una din următoarele stări: stare de normalitate; stare critică şi stare de criză.
- La existenţa uneia dintre aceste stări un rol esenţial îl are componenta economică. De aceea cunoaşterea vulnerabilităţilor, riscurilor şi ameninţărilor specifice acesteia este absolut necesară. Numai în acest mod este posibil un control adecvat al lor.
- Există vulnerabilităţi, riscuri şi ameninţări de natură economică atât interne, cât şi externe, care acţionează simultan şi/sau succesiv asupra mediului de securitate determinându-i starea în care se găseşte.
- Globalizarea, ca fenomen complex, multidimensional şi de durată, poate acţiona asupra mediului de securitate naţional influenţându-i starea.

1. Mediul naţional de securitate – sistem complex al realităţii

Mediul de securitate este sistemul condiţiilor favorabile, interne şi internaţionale, ecologice, sociale, economice, militare, diplomatice, politice, informaţionale şi culturale în care fiinţează şi activează orice comunitate umană. El reprezintă spaţiul (locul) în care se manifestă starea de securitate/insecuritate, atât la nivel individual, grupal, statal, zonal, regional, cât şi global. Datorită structurii sale complexe şi dependenţei evoluţiei sale de o multitudine de factori aleatori, mediul de securitate se poate evalua numai în termeni probabilistici. Ca atare, nu se pot face afirmaţii certe asupra evoluţiei uneia sau alteia din componentele sale, ori a întregului. Prin urmare, aprecierea sa, respectiv a stării actuale şi a celei viitoare presupune, pe de o parte, descrierea şi analiza fiecărei componente şi, pe de altă parte, elaborarea unor criterii de evaluare atât a fiecărei părţi, cât şi a întregului.

Structural, mediul de securitate este alcătuit din următoarele componente: *economică*; *militară; socială; politică; culturală; informaţională; diplomatică; ecologică*. Poate ar trebui luată în calcul şi componenta umană a mediului de securitate. Având în vedere însă că *omul,* ca persoană sau membru al unui grup, constituie *actorul principal* în toate componentele menţionate, nu mai este necesară abordarea acestui element al mediului de securitate, în mod distinct, de sine-stătător.

Fiecare componentă în parte are o existenţă proprie şi o evoluţie puternic dependentă de schimbările produse în celelalte elemente constitutive. Practica a dovedit că un rol deosebit de important îl are *componenta economică* în determinarea stării în care se poate afla mediul de securitate la un moment dat.

Totuşi, într-un fel, mediul de securitate, în final, este rezultanta interacţiunii elementelor sale structurale. Este posibil, ca, la un moment dat, o componentă sau mai multe să fie dominante, în raport cu celelalte, ca influenţă, direcţie şi sens. Aceasta sau acestea vor indica starea actuală şi tendinţa de evoluţie a mediului de securitate.

Mediul de securitate se poate afla în una din următoarele stări: *starea de normalitate* (disfuncţionalităţile majore lipsesc din toate componentele, iar cele minore se află sub controlul eficace al factorilor responsabili); *starea critică* (există unele disfuncţionalităţi minore în unele componente ale mediului de securitate, dar sunt ţinute sub control de cei responsabili); *starea de criză* (majoritatea sau toate componentele mediului de securitate prezintă disfuncţionalităţi majore şi/sau minore ce au scăpat de sub controlul factorilor responsabili).

2. Componenta economică a mediului de securitate

Aceasta, prin definiţie, evidenţiază modul în care oamenii şi societatea decid, folosind sau nu banii, de a utiliza toate resursele disponibile, în scopul producerii de mărfuri şi servicii diverse, precum şi al repartizării acestora în vederea consumului, prezent şi viitor, între indivizii şi grupurile umane care constituie comunitatea. În mod practic, această componentă indică tipul de economie existent într-o comunitate (stat sau uniune de state). Astăzi, în lume sunt prezente, efectiv, următoarele tipuri de economie: *economie de piaţă (capitalistă*). Specific acestei economii este caracterul dominant al proprietăţii private asupra bunurilor şi al organizării producţiei potrivit legii cererii şi ofertei; *economie de stat (socialistă*). Acest tip de economie este definit de proprietatea statului asupra bunurilor, de planificarea şi conducerea centralizată a activităţii de producţie, repartiţie şi consum; *economie mixtă* (în care se întâlnesc, în proporţii diverse, elemente din primele două).

Totodată, specialiştii vorbesc de o economie naţională şi de o economie mondială. Între acestea există numeroase interacţiuni şi interdependenţe. În prezent, globalizarea amplifică şi sporeşte complexitatea relaţiilor economice dintre state, pe de o parte, şi dintre economiile naţionale şi economia mondială, pe de altă parte. În plus, generalizarea progresivă a liberalismului economic - care implică un abandon al frontierelor naţionale protectoare şi generează alt tip de frontiere- şi dezvoltarea noilor tehnologii conduc la internaţionalizarea accelerată a economiei. Practic, o economie autarhică, astăzi, este un nonsens economic şi un mod sigur pentru ţara respectivă de a se condamna la subdezvoltare şi, implicit, la insecuritate.

Desigur, economia mondială este mai mult decât suma economiilor naţionale. Ea reprezintă rezultanta interacţiunii între economiile naţionale, pe de o parte, şi între acestea şi organizaţiile economico-financiare internaţionale, pe de altă parte. În aceste condiţii, este evident că orice schimbare produsă în economia mondială se face simţită şi în economiile naţionale. Astfel, efectele crizelor economice şi/sau financiare prin care trec unele organizaţii economico-financiare transnaţionale se regăsesc semnificativ în toate statele lumii. La rândul lor, modificările de esenţă din economiile naţionale se răsfrâng asupra economiei mondiale. De exemplu, dispariţia sistemului socialist şi, o dată cu el, a economiilor specifice a produs o serie de efecte nedorite pe piaţa mondială.

În acelaşi timp, globalizarea a adus şi alte particularităţi în derularea raporturilor economice dintre state. Astfel, instituţii internaţionale, cum ar fi Banca Mondială, Fondul Monetar Internaţional şi altele, intervin în viaţa economică a statelor, dar şi în economia mondială, atât prin creditele acordate (mărime, domeniu de activitate, ritmicitate), cât şi prin impunerea unor condiţii diverse (economice, sociale, termene de rambursare etc.) pentru împrumuturile oferite.

Datorită globalizării, este posibil ca, în domeniul securităţii naţionale, să apară elemente noi, atât în ceea ce priveşte asigurarea ei, nu în mod individual de către fiecare stat, ci într-o manieră colectivă, prin instituţii internaţionale create în acest scop de către mai multe ţări, cât şi în diminuarea unor atribute ale suveranităţii naţionale.

La nivelul statului naţional se disting: *o economie oficială* şi o *economie subterană*. Prima este organizată şi funcţionează în conformitate cu normele legale, în timp ce a doua îşi desfăşoară activitatea după reguli proprii. Astfel, activitatea (de producţie, comerţ, servicii diverse etc.) şi veniturile proprii nu sunt declarate la fisc, se foloseşte intens „*munca la negru*" în realizarea producţiei şi în comercializarea produselor. Existenţa, dar mai ales ponderea economiei subterane în economia unei ţări are urmări negative considerabile pentru securitatea naţională. Mai întâi, prin diminuarea veniturilor strânse la bugetul de stat şi, apoi, prin fenomenele negative pe care le generează: corupţie, evaziune fiscală, folosirea muncii la negru etc.

Autorul: general de brigadă dr. Traian PIGUI, şeful Direcţiei Domenii şi Infrastructuri, a publicat lucrări şi articole, cu o tematică circumscrisă specialităţii domniei sale (doctorat în ştiinţe economice), precum şi apărării şi securităţii naţionale, regionale şi globale

3. Vulnerabilităţi, riscuri şi ameninţări economice la adresa mediului de securitate naţional

3.1. Vulnerabilităţi economice

Vulnerabilităţile sunt definite ca stări de lucruri, procese sau fenomene din viaţa internă care diminuează capacitatea de reacţie la riscurile existente ori potenţiale sau care favorizează apariţia şi dezvoltarea acestora[1].

Analiza prezentei definiţii conduce la două constatări: 1) vulnerabilităţile există şi se manifestă ca: *stări de lucruri, fenomene şi procese din viaţa internă*. Prin urmare, ele sunt specifice fiecărei ţări, fiecărei regiuni şi zone geografice; 2) ele joacă un dublu rol. Mai întâi, *diminuează capacitatea de reacţie* a ţării respective la riscurile existente sau potenţiale. Apoi, ele se comportă ca şi cum ar fi *un catalizator al manifestării active* a unor riscuri şi ameninţări.

Vulnerabilitatea reprezintă şi posibilitatea cuiva de a fi atacat sau a i se cauza ceva dăunător, fie fizic, fie emoţional.[i] Prin urmare, aceasta constituie ceva (fapt, eveniment, stare etc.) capabil să genereze disconfort pentru o persoană, grup uman, comunitate, stat etc., dar acţiunea sa este caracterizată printr-un grad, mai mare sau mai mic, de incertitudine.

Vulnerabilitatea, ca sursă de potenţiale efecte nedorite asupra mediului de securitate naţional, zonal, regional şi mondial, este percepută diferit de la o ţară la alta. Această percepţie se pare că este determinată, în principal, de: nivelul dezvoltării economice a statului respectiv; puterea sa militară (efective, armament modern - arme inteligente, armă nucleară, sateliţi de comunicaţii şi cu alte utilizări etc.); maniera în care sunt definite interesele sale fundamentale; rolul asumat şi statutul deţinut de acesta în zonă, regiune şi lume.

Vulnerabilitatea economică reprezintă acea sursă de potenţiale pericole în domeniul economic. Ea acţionează ca un veritabil catalizator al manifestării riscurilor şi ameninţărilor economice şi nu numai.

După originea lor, vulnerabilităţile economice pot fi: *interne* şi *externe.* Vulnerabilităţile economice externe se datorează: acţiunii conjugate şi întrepătrunderii unor procese economice care pot crea condiţii favorabile pentru apariţia unor riscuri la adresa mediului de securitate naţional (criza energetică, limitarea accesului la sursele de materii prime, blocada economică etc.); accentuării interdependenţelor multiple între state; globalizării şi liberalizării schimburilor de orice fel - de la cele comerciale la cele informaţionale. Toate acestea fac tot mai dificilă disocierea într-un mediu globalizat, în care vulnerabilităţile interne şi cele externe pot fi generate şi se potenţează reciproc. Fundalul pe care se proiectează aceste interdependenţe este unul pozitiv, atât la nivel continental, cât şi global.[2]

Pentru ţara noastră, mai importante sunt vulnerabilităţile economice din situaţia internă, deoarece perpetuarea şi conjugarea lor pot afecta mediul de securitate naţional, prin generarea de efecte interdependente, difuze şi multidirecţionale. Printre vulnerabilităţile interne ce se impun a fi în atenţia celor cu responsabilităţi în domeniile elaborării şi implementării modalităţilor de prevenire a acestora se află: persistenţa problemelor de natură economică, financiară şi socială; accentuarea fenomenelor de corupţie şi de administrare deficitară a resurselor economice şi financiare publice; reacţiile ineficiente ale instituţiilor statului în faţa acutizării fenomenelor de criminalitate economică; menţinerea unor disparităţi de dezvoltare economică între regiunile ţării; emigrarea specialiştilor din domenii de vârf[3].

3.2. Riscuri economice

În scopul înţelegerii corecte a ceea ce se numeşte risc, în general, pe de o parte, şi de a identifica riguros riscurile economice la adresa mediului de securitate naţional, pe de altă parte, în continuare, vor fi prezentate şi analizate câteva definiţii date acestui termen, în diferite lucrări şi de către diverşi autori.

Iată care sunt acestea: *risc* - probabilitatea de producere a unui eveniment sau de desfăşurare a unei acţiuni, de regulă, nedorită pentru subiect[4]; *noţiunea de risc* desemnează posibilitatea de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz, sau de suportat o pagubă; pericol posibil[ii]; *risc* - pericol în care intră ideea hazardului[5]; *risc* - fenomen psihologic complex, rezultând din raportul dintre probabilitatea reuşitei şi a eşecului unei acţiuni îndreptate spre atingerea unui anumit obiectiv-câştig - cu semnificaţie individuală sau socială. În sens propriu, se poate vorbi de risc numai în cadrul situaţiilor cu caracter aleator, unde, ca urmare a prezenţei factorului întâmplare, deznodământul nu poate fi prevăzut cu certitudine[6];

risc - ansamblu de stări tensionale, active sau latente, perceptibile sau ascunse, cărora nu li s-au găsit soluţii în măsură să determine eliminarea cauzelor ce le-au generat şi care, menţinute între anumite limite, nu aduc atingere securităţii naţionale.[7]

Definiţiile prezentate conduc la următoarele constatări: 1) riscul reprezintă un pericol probabil. Deci, nu există certitudine în ceea ce priveşte producerea sa la o anumită dată sau la un interval de timp riguros determinat; 2) riscul este un pericol în stare latentă, ceea ce înseamnă că el poate deveni manifest (activ) atunci când sunt create condiţiile favorabile acestei transformări. Prin urmare, se impune studierea sistematică a condiţiilor (economice, sociale, informaţionale, militare, psihologice, financiare, etnice etc.) care facilitează trecerea unui risc din starea latentă în cea activă, adică atunci când devine, de fapt, ameninţare la adresa securităţii naţionale; 3) riscul constituie un pericol dependent de hazard, adică el se poate produce sau nu. În apariţia sa, un rol semnificativ îl are, deci, întâmplarea; 4) riscul este un ansamblu de stări tensionale latente, **nu** *active.* Dacă ar fi active, adică ar acţiona concret, exercitând o influenţă notabilă asupra securităţii naţionale, atunci, normal, ele ar fi altceva, şi anume ameninţare nu risc.

Deci, specific riscului este: 1) *ideea de hazard* în ceea ce priveşte probabilitatea sa de producere. Prin urmare, întâmplarea joacă un rol însemnat în apariţia oricărui risc. Într-un fel, se poate afirma că şi măsurile posibile de adoptat, cu scopul declarat de prevenire a apariţiei unui risc, mai corect spus de transformare a sa din ceva probabil într-o ameninţare reală, concretă vor fi, întotdeauna, influenţate de hazard. Aceasta în sensul că este posibil ca, fie măsurile adoptate să răspundă complet obiectivului propus, fie să fie necesar să se caute soluţii ad-hoc la solicitările concrete; 2) *un pericol în stare latentă*. Cu alte cuvinte, riscul este un pericol a cărui sursă se cunoaşte şi care, deci, poate fi ţinută sub control de către responsabilii domeniului respectiv de activitate. Mai mult, se pot elabora scenarii, de către specialişti, prin care să se propună diferite variante de măsuri, fie de control riguros şi oportun al factorilor de risc, fie de diminuare a efectelor negative ale acestora. Altfel spus este vorba de modalităţi de prevenire şi acţiune adecvate a riscurilor la adresa securităţii naţionale; 3) *un ansamblu de stări tensionale latente* care, în anumite condiţii, se transformă, se activează, acţionând, mai mult sau mai puţin semnificativ, asupra securităţii naţionale.

Mediul de securitate naţional poate fi afectat, într-un sens sau altul, fie doar de un singur risc (este o situaţie ipotetică posibilă), fie de mai multe riscuri simultan. În acest din urmă caz, riscurile se grupează, constituind factori de risc, care sunt de o mare diversitate, sub aspectul originii, naturii şi probabilităţii lor de producere. De fapt, „*factorii de risc constau în acele elemente, situaţii sau condiţii, interne sau externe, care pot afecta, prin natura lor, securitatea ţării, generând efecte contrare sau de atingere a intereselor noastre fundamentale*”.[8]

Potrivit literaturii de specialitate, riscurile economice pot fi interne şi externe. Printre riscurile economice interne se pot menţiona cele derivate din: 1) *managementul macroeconomic* (ineficienţa politicii economice; politica economică descurajantă pentru investitorii strategici străini; absenţa unor programe concrete pe termen scurt, mediu şi lung; disparităţi economice în plan teritorial şi departamental; eludarea corelaţiilor în dezvoltarea economică în şi din anumite sectoare şi accentuarea disparităţilor structurale; neracordarea la procesele economice şi sociale ce caracterizează trecerea la societatea informaţională; aplicarea unor politici de creditare neadecvate şi ineficiente; devalorizarea monedei naţionale; limitarea accesului la tehnologia modernă, materii prime; politici economice exclusiviste; tendinţele de sufocare a economiei naţionale de către companiile multinaţionale; apariţia şi dezvoltarea economiei subterane etc.); 2) *conjunctura economică* (efectele nefaste ale propagării recesiunii economice din ţările dezvoltate; cererea scăzută de produse ale economiei naţionale pe piaţa continentală şi mondială; interesul redus al unor investitori străini pentru anumite sectoare ale economiei naţionale; accesul limitat pe piaţa internaţională de capital, materii prime etc.; neracordarea economiei la cerinţele pieţei etc.; 3) *politica financiară şi comercială (*dezechilibrul balanţei comerciale; politica de export bazată pe concentrarea acesteia pe pieţe conjuncturale; acceptarea derulării unor operaţiuni de comerţ exterior în condiţii păgubitoare; transferarea frauduloasă peste graniţă a unei însemnate părţi din avuţia naţională; creşterea datoriei externe; subevaluarea monedei naţionale; lipsa de fluiditate a pieţei interne; rata înaltă a inflaţiei).

3.3. Ameninţări economice

Există opinii diverse privind noţiunea de ameninţare. Iată două definiţii date de autori diferiţi acestui termen : ameninţare – ansamblu de acţiuni nonviolente, directe sau indirecte care, în mod frecvent, îmbracă forme ale agresiunii psihologice, informaţionale, economice,presiunilor diplomatice, imagologice şi pot aduce atingere securităţii naţionale[9]; ameninţare – pericolul care trebuie contracarat, reprezentând suma pericolelor potenţiale de care este necesar să se ţină seama la proiectarea unui sistem, în vederea atingerii capacităţii sale acţionale într-un mediu ostil sau într-o situaţie conflictuală reală[10].

Aceste definiţii ale ameninţării sunt *incomplete*. De pildă, prima exclude ameninţările de tip violent - conflictele armate-, deşi istoria omenirii, mai veche sau mai recentă, oferă suficiente exemple în acest sens, precum şi pe cele financiare, ecologice, politice, culturale. Ele concep ameninţarea ca fiind *suma pericolelor* potenţiale, când, în realitate, este vorba de ***rezultanta*** **pericolelor** potenţiale.

Ameninţarea economică, la nivel strategic, este un risc devenit realitate, adică un risc ce trece din starea latentă de pericol potenţial într-o stare activă, când acţionează efectiv asupra obiectului său de manifestare. Altfel spus, ameninţarea economică este pericolul real specific sectorului de activitate economică. În acest sens, se vorbeşte de ameninţări economice:

- *interne şi externe.*

Ca vector, ameninţarea economică se caracterizează prin: *intensitate; direcţie şi sens.* Există o serie de factori ce determină intensitatea unei ameninţări economice. Printre aceştia se numără : specificitatea identităţii ei; apropierea ei în timp şi spaţiu; probabilitatea îndeplinirii; gravitatea consecinţelor; percepţia ameninţării este sau nu amplificată de circumstanţe istorice[11].

Se disting două tipuri de ameninţări economice, şi anume: *specifice* şi *difuze.* Ameninţările economice *specifice* au o ţintă şi o sursă clare. Cu alte cuvinte, ele se pot descoperi în timp util şi, prin urmare, se pot iniţia măsuri adecvate şi flexibile de prevenire şi contracarare. De exemplu, o ameninţare economică din partea unui stat vecin este evidenţiată prin: creşterea taxelor vamale la importul tuturor produselor statului vecin sau numai la unele produse (carne, produse din carne, oţel etc.); limitarea "micului trafic" de la frontiera cu statul supus ameninţării; taxe suplimentare, la trecerea frontierei, doar pentru cetăţenii statului vizat etc. Ameninţările economice *difuze* apar în decursul proceselor economice şi financiare, mai puţin din partea unui actor statal sau nonstatal anume, sau politici. Astfel, creşterea preţurilor la petrol, scăderea rating-ului unor ţări, condiţionările politice ale acordării unor împrumuturi de către organizaţiile financiare internaţionale şi regionale, migraţia populaţiei dinspre ţările sărace către cele bogate etc. sunt efecte ale unor procese mai largi, frecvent identificate drept ameninţări de natură economică. Totodată, după distanţa în timp până la producerea probabilă a ameninţării se face distincţie între ameninţarea economică *imediată* şi cea de *durată.* Primul tip de ameninţare înseamnă producerea efectelor sale într-un timp scurt, apropiat de momentul acţiunii sale. De pildă, creşterea preţului la ţiţei poate fi socotită o ameninţare economică imediată. În cel de al doilea caz, ameninţarea se produce după un timp mai îndelungat de la sesizarea sa de către cei cu responsabilităţi în domeniu. În acelaşi timp, se apreciază de către unii autori că ameninţarea economică poate avea şi o dimensiune istorică. Astfel, unele ameninţări sunt percepute ca fiind în rezonanţă cu experienţa istorică a unui stat, ceea ce îi sporeşte sensibilitatea la aceasta (amplificare istorică). Alte ameninţări nu sunt asociate experienţei istorice a statului respectiv (neutralitate istorică).[12] Totodată, se poate afirma că ameninţările economice, la fel ca vulnerabilităţile şi riscurile la adresa mediului de securitate naţional, sunt percepute diferit de statele lumii, în raport cu: puterea lor militară; nivelul de dezvoltare economică; modul de definire a intereselor naţionale fundamentale; calitatea de a fi sau a nu fi membru al unei alianţe politico-militare recunoscute ca fiind puternică de către toate statele lumii sau de marea majoritate a acestora; rolul asumat, pe plan zonal, regional şi/sau mondial, şi statutul înalt recunoscut de către celelalte state ale lumii.[13]

Pentru România, ameninţările economice interne sunt deosebit de importante, dar nu sunt de neglijat nici ameninţările economice externe. Aceasta mai ales în condiţiile în care, practic, între toate statele lumii există „un război economic"[14] care nu ţine seama de apartenenţa sau nu la o alianţă politico-militară. De fapt, globalizarea a accentuat dependenţa economică a fiecărui stat de ceilalţi actori economico-financiari

statali şi nonstatali. De aici, o acerbă luptă între aceşti actori pentru promovarea şi apărarea intereselor lor de natură economică şi financiară.

3.4. Relaţia dintre vulnerabilităţi, riscuri şi ameninţări economice

Vulnerabilităţile, riscurile şi ameninţările economice reprezintă realităţi interne şi internaţionale, între care există atât *asemănări,* cât şi *deosebiri*. Într-un anume fel, se poate spune, fără teama că s-ar comite vreo eroare gravă, că vulnerabilităţile, riscurile şi ameninţările economice sunt stadii diferite pe care le parcurg, în timp, succesiv unele dintre aceste stări, fenomene şi procese. Ca ***asemănări,*** se pot menţiona: *originea* lor (internă şi externă); *natura* lor (economică); *caracterul* lor (directe şi indirecte). În calitate de ***deosebiri,*** s-ar putea afla*: gradul diferit* de *probabilitate* al acţiunii lor efective (vulnerabilităţile au cea mai redusă şansă de a se materializa în riscuri reale; riscurile au o probabilitate ceva mai mare de acţiune; ameninţările au cel mai înalt grad de probabilitate de a influenţa efectiv şi eficace mediul de securitate naţional); *rolul hazardului* în producerea lor (în cazul vulnerabilităţilor, hazardul nu are o contribuţie semnificativă; riscul, prin definiţie este un produs al întâmplării; ameninţările depind într-o mică măsură de hazard); *durata lor* (vulnerabilităţile durează cel mai mult în timp; riscurile au o viaţă mai scurtă decât vulnerabilităţile; ameninţările specifice au cea mai mică durată de viaţă). Este evident că nu toate vulnerabilităţile economice devin riscuri de aceeaşi natură, ci doar acelea care sunt neglijate de către cei în a căror responsabilitate de supraveghere şi control intră sectorul economic. În plus, vulnerabilităţile economice neglijate se pot amplifica, transformându-se în riscuri, dacă nu se adoptă în mod oportun modalităţi de prevenire şi acţiune adecvate şi flexibile. La rândul lor, riscurile economice, în anumite condiţii, trec din starea latentă în cea activă, devenind ameninţări la adresa mediului de securitate naţional. De exemplu, ţările care nu posedă resurse energetice sunt vulnerabile faţă de cele care le au. Dar această vulnerabilitate nu devine risc decât atunci când ţara sau ţările deţinătoare de resurse energetice intră în vreun conflict cu statul sau statele care au nevoie de acces la respectivele resurse. La rândul său, acest risc se transformă într-o ameninţare economică reală atunci când se face apel în mod concret la diferite modalităţi de a restrânge accesul unui stat sau al mai multora la resursele energetice.

Dacă factorii responsabili din sectorul economic în care este prezentă vulnerabilitatea nu o ţin sub control, prin metode adecvate şi flexibile, aceasta se amplifică şi, în timp, devine un risc real, cu perspectiva transformării într-o ameninţare la adresa mediului de securitate naţional şi nu numai.

Bineînţeles, nu toate vulnerabilităţile economice devin riscuri şi nici toate riscurile nu se transformă automat în ameninţări economice la adresa securităţii cuiva (ţară, uniune de state, zonă etc.), ci doar acelea care au condiţii favorabile de acţiune. Într-un fel, se poate afirma că vulnerabilităţile economice dintr-o ţară se datorează, în principal, apariţiei unor disfuncţionalităţi în cadrul componentei economice a mediului de securitate. Dacă aceste dereglări, perturbaţii etc. ale componentei economice şi/sau ale altor componente ale mediului de securitate se accentuează şi se permanentizează, atunci ele au şansa să se transforme în riscuri. Totodată, dacă, la rândul lor, aceste riscuri sunt neglijate de către cei responsabili cu gestionarea lor, atunci există o mare probabilitate ca ele să ia forma unor ameninţări economice concrete la adresa mediului de securitate naţional şi nu numai. În plus, există şi alte riscuri economice (în stare latentă), în afara celor provenite din vulnerabilităţile economice existente la un moment dat, de care trebuie să se ţină seama când se face evaluarea stării mediului de securitate. De aceea, atât la nivel naţional, cât şi la celelalte niveluri ale securităţii, de regulă, se adoptă o serie de modalităţi adecvate şi flexibile, fie de către responsabilii statali, fie de către cei internaţionali (mai ales cu concursul marilor puteri), prin care să se exercite un control cât mai riguros al dereglărilor, distorsiunilor etc. care apar şi se manifestă în componenta economică sau/şi în alte componente ale mediului de securitate. Este evident că gestionarea vulnerabilităţilor, riscurilor şi ameninţărilor economice se face în funcţie de: *interesul* celor cărora, probabil, le este afectată securitatea; *posibilităţile economice*, financiare, militare, informaţionale etc. ale celor implicaţi; *puterea economică*, financiară, militară etc. a celor pe care i-ar avantaja o modificare semnificativă a mediului de securitate.

În concluzie, se poate afirma că între vulnerabilităţile şi riscurile economice, precum şi între riscurile şi ameninţările economice există o

interşanjabilitate. Cu alte cuvinte, există posibilitatea ca o vulnerabilitate economică, în anumite condiţii, să devină risc economic la adresa securităţii naţionale. La rândul său, un risc economic poate să se transforme într-o vulnerabilitate similară ca natură, dacă este gestionat corect, prin modalităţi corespunzătoare şi flexibile, dar şi într-un timp cât mai scurt de la manifestarea tendinţei de schimbare.

De pildă, există un risc economic datorat unor fenomene demografice (creşterea demografică în unele ţări din lume, îmbătrânirea populaţiei etc.) iar acestea se pot schimba într-o vulnerabilitate, dacă la nivel statal se adoptă măsuri diverse şi eficace în ceea ce priveşte natalitatea, pe de o parte, şi circulaţia persoanelor dintr-o ţară în alta, pe de altă parte. De asemenea, globalizarea a sporit posibilităţile de extindere a sferei de acţiune a crimei organizate (trafic de droguri şi de carne vie; spălarea de bani; imigraţie ilegală etc.), prin facilităţile create în ceea ce priveşte circulaţia persoanelor şi a diverselor bunuri între statele europene, dar şi ale lumii, în general. Această stare se poate socoti ca o vulnerabilitate ce îmbracă şi aspecte stricte economice la adresa securităţii naţionale. Dacă cei abilitaţi prin lege nu adoptă măsurile corespunzătoare, atunci această vulnerabilitate va ajunge să fie un veritabil risc la adresa securităţii statale, zonale şi regionale.

În ultimul timp, terorismul internaţional constituie o ameninţare pentru aproape toate statele lumii. Sursele sale umane, economice, financiare şi morale, obiectivele urmărite, posibilele ţinte, perioada de timp în care se vor produce atacurile teroriste sunt puţin sau deloc cunoscute. Această stare de incertitudine generează teamă, nesiguranţă şi frustrare în rândul ţărilor care pot fi oricând o posibilă ţintă a unui atac terorist. De aici, posibile efecte economice negative pentru statele care au fost ţinta unui atac terorist sau se estimează că vor putea fi în viitorul apropiat. De regulă, pierderile materiale produse printr-un atentat terorist au fost deosebit de mari, fără a mai lua în calcul pierderile de vieţii omeneşti, teama şi frica pe care le generează.

4. Consideraţii finale

Starea mediului de securitate naţional este semnificativ şi consistent influenţată de prezenţa sau absenţa unor disfuncţionalităţi majore în cadrul elementelor structurii sale. Componenta economică se poate socoti ca fiind cea mai importantă dintre cele ce alcătuiesc mediul de securitate. De starea sa – de normalitate, critică sau de criză - depinde direct starea celorlalte componente şi, prin urmare, a întregului mediu de securitate. Aceasta derivă din rolul fundamental pe care îl joacă factorul economic în orice societate umană.

Vulnerabilităţile, riscurile şi ameninţările economice interne şi externe au un rol major în tipul de stare în care se află mediul de securitate. De aceea, acestea se cer cunoscute şi ţinute sub un control strict şi eficace de către cei responsabili cu gestionarea sectorului economic.

Riscurile şi ameninţările economice interne se pot ţine relativ mai uşor sub control de către cei ce gestionează activitatea economică a unui stat, datorită faptului că există informaţii despre ele şi instrumentele de stăpânire adecvate. Riscurile şi ameninţările economice externe sunt mai dificil de controlat, întrucât cauzele ce le generează sunt fie puţin cunoscute, fie greu de evitat.

De pildă, creşterea preţului petrolului pe piaţa mondială, fenomen ce afectează profund negativ activitatea economică naţională; deşi se cunosc cauzele, nu se poate face mare lucru pentru a-i atenua efectele deoarece, la nivel naţional, nu toate statele dispun de instrumente eficace pentru contracararea sa.

Globalizarea, ca fenomen atotcuprinzător, cu puternice conotaţii economico-financiare, poate face ca unele vulnerabilităţi, riscuri şi ameninţări economice externe să-şi amplifice efectele nedorite la nivel naţional şi nu numai.

Impactul vulnerabilităţilor, riscurilor şi ameninţărilor economice asupra mediului de securitate naţional se traduce prin alterarea securităţii individuale, a comunităţilor şi a statului în întregul său, atât prin crearea premiselor instaurării insecurităţii, la toate nivelurile, cât şi la instalarea propriu-zisă a insecurităţii economice.

NOTE DE FINAL

[1] ***Strategia de securitate naţională a României***, Bucureşti, 2001, p. 18.2
[2] ***Oxford Student's Dictionary of Current English***, London, Oxford University Press, 1988, p. 700.
[3] Vezi ***Strategia de securitate naţională a României***, Bucureşti, 2001, p. 18.
[4] Ibidem, p. 21.
[5] Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr (coord), ***Dicţionar de sociologie***, Bucureşti, Editura Babel, 1998, p. 507.
[6] Deac, A.Liviu, Irimia, Ion, ***Securitatea României la răscruce de milenii***, Bucureşti, Editura AISM, 2000, p. 21.
[7] Bouvet, Francis, Adler, Pierre, ***Dictionnaire Littre***, Paris, Union General D'Edition, 1964, p. 557.
[8] ***Dicţionarul de psihologie socială***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p.215.
[9] ***Doctrina acţiunilor întrunite ale forţelor armate***, Bucureşti, 2001, p. 8.
[10] ***Strategia de securitate naţională a României***, Bucureşti, 2001, p.18.
[11] ***Doctrina acţiunilor întrunite***, Bucureşti, 2001, p.8.
[12] ***Doctrina pentru operaţiile întrunite multinaţionale***, Bucureşti, 2001, p.10.
[13] vezi: Buzan, Barry, ***Popoarele, statele şi teama***, Chişinău, Editura Cartier, 2000, p. 142.
[14] Ibidem, p. 145.
[15] ***Securite et strategie***, nr. 72/2002, pp.15-16 ; pp. 123-124 ; nr. 73/ 2002, p.9 ; p. 53.
[16] Vezi: Fanny, Coulom, Pour une nouvelle conceptualisation de la guerre economique, în http://www. strategic-road.com/

PROPUNERE

Analiza posibilităţii ca, atât în lista cu temele pentru licenţă, cât şi în cea pentru teze de doctorat propuse ofiţerilor-studenţi şi, respectiv, candidaţilor la doctoratură din Universitatea Naţională de Apărare să se prevadă şi câteva titluri referitoare la vulnerabilităţi, riscuri şi ameninţări la adresa securităţii naţionale, regionale şi internaţionale, specifice dimensiunii sale economice.

COLOCVIU STRATEGIC este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiinţifică, conferinţelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalităţi de marcă din armată şi societate, din ţară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiinţifică din domeniul securităţii.

Publicaţie realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universităţii Naţionale de Apărare
Tehnoredactare computerizată: Marioara BĂJENARU
Supliment al revistei: *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1582-6511; B: 27203

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr.68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 410.52.20, Fax: 410.03.64
e-mail: cssas@unap.ro
web: www.unap.ro